

Kodeks samuraja

*Savremeni prevod
Bušido Šošinšua*

Kodeks samuraja

*Savremeni prevod
Bušido Šošinšua*

*Tomas Kliri
Ilustrovaó Oskar Rati*

*Beograd
2008*

Naslov originala:
Code of Samurai - Thomas Cleary

© Copyright na prevod za Srbiju
IP BABUN

Sva prava objavljivanja za Srbiju zadržava izdavač.

IZDAVAČ: IP BABUN
Prevod: Goran Bojić
Lektura: Dragan Paripović

Štampa: Neven, Beograd

Drugo izdanje
Tiraž: 1000

ISBN 978-86-83737-21-7

Sadržaj:

Uvod Tomasa Klirija ix

PRVI DEO:

Opšte razmatranje	21
Obrazovanje	24
Porodične dužnosti	25
Načela ratnika	28
Ne zaboravljati bitku	30
Monasi-ratnici	32
Ispravno i pogrešno	35
Hrabri	39
Učtivost i poštovanje	41
Veština jahanja	44
Vojna i borbena načela	46

DRUGI DEO:

Upravljanje domom	51
Rođaci	52
Štedljivost	55
Gradnja kuće	56
Vojna oprema	58
Opremanje potčinjenih	60
Ratnici	61

Skromnost	62
Izbor prijatelja	63
Prijateljski odnosi	64
Prekid odnosa	66
Slava	67
Hvalisanje i kritike	68
Putovanje	70
Upozorenje protiv klevete	72
Starateljstvo	73
Suočavanje sa smrću	75
TREĆI DEO:	
Služba	81
Vazalstvo	83
Vojna služba	86
Neupadljivost	88
Izražavanje	89
Porodične istorije	91
Pratnja	92
Službenici	93
Pozajmljeni i ukradeni autoritet	95
Iznuđivanje	98
Nadglednici i nadzornici	100
Lenjost	101
Postupanje u vanrednim okolnostima	103
Ispoljavanje svojih stavova	104
Umreti odano	106
Ugladenost	111

Uvod

JAPANSKA KULTURA SE, kako među samim Japancima tako i među stranim posetiocima i posmatračima, skoro uvek smatrala jedinstvenom. Ova jedinstvenost se ponekad pripisuje geografskom položaju Japana kao ostrvske zemlje, koja je od azijskog kontinenta odvojena neobično opasnim vodama. *Sakoku* kurs, ili nacionalna izolacija, politika koju su usvojili Šoguni u periodu od 1639. do 1854. godine, takođe je, u celini gledano, doprinela japanskoj kulturnoj izolaciji; to takođe objašnjava naročit stav Japana prema strancima.

Može se reći da je, bilo da govorimo o samoj zemlji ili o odnosima sa strancima, jedan od najsnažnijih tragova na japansku kulturu i mentalitet, koji se osećaju sve do današnjih dana, ostavila izuzetno duga vojna vladavina. Utemeljenje samuraja kao vladajuće klase izvršilo je dubok uticaj na kulturu i psihologiju japanskog naroda. Taj uticaj se ogledao u snažnim društvenim promenama nastalim upravo usled delovanja vojne vlade kao više sile koja je, vršeći neprekidnu indoktrinaciju društva,

nametala svoju ideologiju kako bi ozakonila svoju vladavinu.

Samurajska klasa ponikla je kao naročiti izdanak aristokratije. Uopšteno govoreći, poligamna viša klasa obično rađa mnogo više dece nego što je taj isti sloj društva kadar da apsorbuje. Štaviše, pravilo prvorodstva značilo je da samo jedan sin može naslediti sve privilegije svoga oca. Ovi činioци su izvršili prirodan pritisak u pravcu diferencijacije zanimanja potomaka više klase.

U Japanu, kao u Evropi i drugim zemljama, sinovi aristokrata koji nisu mogli da naslede očevinu obično su postajali ratnici ili monasi. U Japanu, oba ova zvanja su isprva zamišljena u cilju zaštite države; drevni ratnici su najpre nazivani samuraji ili „pratioci”, budući da su bili naoružani čuvari aristokrata. Kada su samuraji, kao nezavisna klasa, najzad preuzeli od aristokratije dizgine vladanja, jedan od načina na koji su potvrđivali svoj status i dostojanstvo bio je da odustanu od naziva samuraj „pratilac” i daju sebi naziv *buši*, „ratnici” ili „vitezovi”.

Utemeljenje i snaženje ratničke klase u Japanu i njen postepeni uspon nagovešten je već za vreme ekspanzionističkih ratova protiv naroda Ainu koji su naseljavali Honšu, glavno ostrvo japanske države, pre nego što su se današnji Japanci naselili na njemu. Raniji žitelji Kjušua, južnog japanskog ostrva, koje se izgleda našlo baš na putu japansko-koreanskog zauzimanja ostrvlja, bili su desetkovani i rano asimilovani od strane Japanaca. Ali, narod sa glavnog ostrva, Ainu, lovci na medvede, dugo i srčano su odoljevali japanskoj ekspan-

ziji. I tako je od japanskih ratničkih klanova koji su napadali narod Ainu i uspeli da prodru i nasele istočne granice nastala jedna nova rasa nadasve okrutnih i otpornih ljudi.

Napokon je narod Ainu potisnut na Hokaido, najsevernije od glavnih ostrva današnjeg Japana, prepuštajući prevlast japanskim ratničkim klanovima u istočnom Japanu. Međutim, oni su i dalje vršili vlast u ime centralne vlade, kao što su to činili i ratnici u drugim delovima Japana koji su upravljali udaljenim posedima gradske aristokratije koja je doživljavala svoj procvat. Kada je narod Ainu nestao sa glavnog ostrva i kada je stepen nacionalne bezbednosti u dobroj meri bio ostvaren, okupatorska ratnička klasa i aristokratija su se, svako u svome pravcu, sve više razvijali, pri čemu je aristokratija bila usmerena na kulturni razvoj, dok su ratnici mogli da se posvete vojnim i administrativnim poslovima.

Vremenom je raskalašnost u redovima aristokratije, dobro oslikana u šaljivim pričicama iz tog vremena, dovela u izvesnom stepenu do njenog slabljenja. Istovremeno, silina odgovornosti koja je ležala na ratnicima dala im je za pravo da zatraže veći udeo u poreskim prihodima od poseda kojima su upravljali u ime gradske aristokratije. Ovakve okolnosti napokon su dovele do cepanja aristokratskih poseda čiji su delovi dodeljivani ratničkim klanovima, kao vid najneposrednijeg učešća u zajedničkom ubiranju poreskih prihoda. Napokon su posedništvo zemlje i vlast koju su držali ratnici u provincijama učinili mogućim uspostavljanje nacionalne vojne vlade, koja je, doduše, delovala

paralelno sa civilnom vladom, ali je sada bila moćnija i dominantnija od potonje, budući da je zadržala i upravu nad carskim i aristokratskim posedima.

Prva vojna vlada Japana, *Bakufu*, ili Šatorska vlada, bila je uspostavljena 1186. u Kamakuri, planinskoj tvrđavi nedaleko od današnjeg Tokija, u istočnom Japanu. Ovo je bila prva od tri Šatorske vlade koje su vladale Japanom od tog doba pa sve do 1868., u razdoblju od skoro sedam stotina godina.

Postojanost režima Kamakure bila je odsudno poljuljana mongolskim upadima 1274. i 1281. godine. Mada su dostojan otpor i srčanost samuraja zaustavili najezdu Mongola, cena ovih ratova bila je slabljenje japanske vojne vlade. U feudalnom sistemu kakav je vladao Japanom nagrade za vojnu službu dodeljivane su u vidu zemaljskih poseda od delova zauzetih teritorija. Međutim, prilikom odbrane od tuđinskih upada nije dolazilo do zauzimanja novih teritorija, te prema tome nije bilo ni ratnog plena, tako da u ovakvim borbama ratnici nisu mogli biti plaćeni za svoju službu. Rastuće nezadovoljstvo među viteškim klanovima koji su odbranili Japan od mongolskih zavojevača presudno je uticalo na destabilizaciju režima Šatorske vlade Kamakure, koja je napokon pala 1333. godine.

Nakon razdoblja građanskog rata, nova vojna vlada bila je uspostavljena 1336. godine pod vođstvom Ašikage Takauđija. Nova Šatorska vlada bila je uspostavljena u oblasti Muromači, u Kjotou, drevnoj carskoj prestonici i bila je više naklonjena kulturi i politici stare aristokratije. Tokom pedesetogodišnje vladavine novog vojnog režima

carska kuća bila je podeljena u rivalske tabore, a ovako stvorena napetost i politička nestabilnost rasli su zbog nesposobnosti Ašikage da posreduje u uspostavljanju savezničkih odnosa između ratničkih klanova. Stoleće japanske istorije koje je usledilo nakon ovog građanskog rata nazvano je Doba zaraćenih država i bilo je manje ili više odlikovano stalnim borbama za prevlast među zaraćenim stranama.

Poslednji šogun Ašikage je svrgnut sa vlasti 1574. godine, a zbacio ga je Oda Nobunaga, prvi u nizu od tri vojskovođe koji su napokon ujedinili Japan pod vojnom vladom. Nakon Ode sledio je Tojotomi Hidejoši, a nakon njega Tokugava Iejasu, koji je uspostavio treću Šatorsku vladu 1603. godine. Uspostavljen u novom gradu Edo, koji je današnji Tokijo, nedaleko od stare vojne prestonice Kamakure, Tokugavin režim je vodio politiku zatvaranja Japana prema ostatku sveta zadržavajući sopstveni sistem samurajskog vladanja više od 250 godina, sve do 1867. godine.

Tokugavin režim je, u poređenju sa prethodnim vojnim vladama, imao čvršću organizaciju držeći do veće političke i društvene kontrole. Stoleće građanskih ratova je od strane japanskih istoričara označeno kao doba *gekokuđo*, ili doslovno „oni odozdo svrgavaju one odozgo”. Mnoge vojskovođe koje su se pojavile tokom ovog razdoblja bili su skorojevići, budući da su izbili na površinu iz nižih klasa, čak i iz seljačke. Sam Tokugava Iejasu bio je neuglednog porekla, i kada se proglasio za prvog šoguna nove Šatorske vlade u Edou, njegova vlada preduzela je mere

radi sprečavanja ma kojih daljih društvenih promena ili neželjenih kretanja.

Jedan od najznačajnijih poteza Tokugavinog režima bio je preobraćanje klasnog u kastinski sistem. Japanско društvo oduvek je bilo hijerarhijski ustrojeno, ali je lično i porodično nasleđe kroz generacije bilo podložno rastu i opadanju. U novom sistemu, četiri glavne klase ratnika, zemljoradnika, zanatlija i trgovaca bile su zakonski određene kao nasledne klase, a način života svake od njih je bio određen posebnim zakonima koji su suzbijali raskoš i rastrošnost. Ispod ove četiri klase bile su dve klase otpadnika, nazvane *nečisti* i *neljudi*. Mada su bogati trgovci imali pravo da uspostave bračna savezništva sa ratničkim porodicima, i mada su slobodni ljudi mogli da budu odbačeni iz klasa zbog zlodela, četiri klase su uglavnom bile jasno razdvojene.

Još jedan veliki novitet Tokugavinog vojnog režima bio je odstranjivanje samuraja sa zemlje. U ranijim feudalnim sistemima, gospodar je plaćao svoje vazale tako što im je odobravao upravu nad svojim zemaljskim posedi-ma. Tokugavin sistem bio je osmišljen tako da potkopa mogućnost obrazovanja nezavisnih ratničkih pojaseva u provincijama nagoneći samuraje da žive određenim područjima utvrđenih gradova svojih gospodara i primaju svoju platu u pirinču, umesto da neposredno žive na zemlji u provincijama.

Ovakva organizacija pružala je veću mogućnost nadzora ratničke kaste u celini od strane centralne vojne vlade, a takođe i načinila samuraje u najvećoj mogućoj meri ad-

ministrativnom klasom. Da bi urbanizacija i birokratizacija ratničke klase imala kompenzaciju, barem na psihološkom planu, borilačke veštine razvijane su u visoko teatralne, filozofski usavršene sisteme umnog i moralnog treninga.

Samuraji su, takođe, postajali učenjaci i lekari. Oni skromniji, koji nisu radili za bogatije kuće, malo po malo su počeli da zarađuju za život podučavajući decu u osnovnim školama konfucijanskim klasicima ili radeći kao tutori. Veliki broj sinova iz siromašnijih samurajskih porodica odlazili su u religiozne redove, poglavito u red Rinzai, ogranak zen budizma. Neki novi učenjaci iz doba Tokugave čak su počeli da daju nova tumačenja Šintoa, drevne religije, postavljajući tako temelje japanskog imperijalizma.

Prema tome, samurajska ratnička klasa izvršila je veliki uticaj na čitavo japansko društvo, ne samo kroz svoju vladajuću i zakonodavnu, već i kroz pokroviteljsku ulogu koja se ogledala u kulturnim delatnostima usmerenim ka prosvetivanju neratničkih sledbenika. Budući da je potrajao više stotina godina, ovaj element japanske civilizacije dobio je neobičan zamah i snagu, kako na političkom tako i na psihološkom planu. Čak i danas konvencionalna japanska kultura i mentalitet ne mogu se shvatiti bez prepoznavanja uticaja koji su zaostali iz ovih samurajskih stoleća.

Poslednji izazov za Tokugavin režim bila je hrišćanska pobuna koja je ugušena 1636. Nakon toga, hrišćanstvo je odbačeno i Japan izolovan od dodira sa strancima, sa izuzetkom jednog trgovačkog broda koji je jednom godišnje do-

lazio iz Kine i jednog iz Holandije. Sa izmakom građanskog rata i progonom zapadnjačkog imperijalizma, Japan je napredovao unutar krutih struktura sopstvenog feudalnog načina života, dosežući nivo nacionalne discipline koji će ga prilagoditi savremenom svetu brže od ostalih azijskih naroda.

Ali, za samurajsku klasu ironija Tokugavine vladavine ogledala se u tome što je sa krajem neprekidnih ratova koji su donosili i materijalno blagostanje došlo do primetnog slabljenja ratničkog duha. Pošto su nasledili ratničku tradiciju u kojoj su i sami vladari bili ratnici, starešine su kopnjenje viteštva mogle da protumače samo kao pretnju moralnom i društvenom poretku. Zbog toga su, shvatajući to kao deo svoje kulturne misije, u razdoblju Tokugave starešine nastojale da ozakone tradicionalne praktične filozofije.

Kodeks samuraja, knjiga čiji je japanski naziv „Bušido šošinšu” i koja se može prevesti kao „Bušido za početnike” bila je napisana za vitezove početnike novog doba. Njen autor, Tajra Šigesuke, konfucijanski učenjak i ratni ekspert, bio je rođen 1639. godine, godinu dana nakon implementacije nacionalne izolacionističke politike, a umro je 1730, što znači da je živio u zenitu Tokugavinog perioda. Ovaj priručnik, napisan nakon pet stotina godina vojne vlade u Japanu, sačinjen je tako da pruži praktična i moralna uputstva za ratnike, ispravljajući ratoborne težnje i ocrtavajući lične, društvene i profesionalne uzore ponašanja svojstvene *bušidou*, ili stazi ratnika, japanskoj viteškoj tradiciji.

U današnje vreme, pojava kulturne izolacije širom sveta nastaje dugujući pogrešnom informisanju i nerazumevanju. U tom smislu, *Kodeks samuraja* predstavlja izuzetno verno ogledalo mnogih odlika i navika savremene japanske civilizacije, predstavljajući srž tradicije dugogodišnjeg prestiža i moći. Lične odgovornosti, porodični odnosi, javne dužnosti, obrazovanje, finansije, etika itd. - svi ovi aspekti života razmotreni su u ovom tekstu sa stajališta ratničkog duha japanskog viteštva. Čak i oblici profesionalne i političke nesposobnosti i korupcije, sa kojima se Japan danas bori, opisani su sa nepogrešivom preciznošću u ovoj knjizi staroj 300 godina, pokazujući koliko duboko su u Japanu ukorenjeni feudalni i ratnički načini vladanja. Prema tome, ovaj priručnik je glavni izvor za sve one koji žele da steknu realnu sliku o Japanu i japanskom narodu.

Opšte razmatranje

ONAJ KOJI BI HTEO da bude ratnik, iznad svega bi trebalo da teži da u svakom trenutku ima na umu smrt, svakog dana i svake noći, od osvita novogodišnjeg jutra do sutona uoči naredne Nove godine.

Ukoliko u svakom trenutku mislite na smrt, uspećete i da budete odani i da ispunite porodične dužnosti. Takođe ćete uspeti da izbegnete bezbroj zala i nedaća, da budete fizički snažni i zdravi i doživite duboku starost. I, što je još bitnije, karakter će vam se poboljšati, a vrline uvećati.

Evo i zašto. Čitav ljudski život je poput večernje rose i jutarnjeg mraza, dakle nešto krajnje krhko i prolazno. A, ako ovo važi za živote običnih ljudi, koliko tek važi za život ratnika?

Ukoliko ljudi sebe teše mislju da će dugo živeti, stvari mogu krenuti neželjenim tokom. Misleći da će čitavu večnost morati da rade svoj posao i brinu se o svojim roditeljima - oni mogu propustiti da ugone svojim poslodavcima, a onda i početi da se nepromišljeno ophode prema svojim roditeljima.

Ali, ako imate na umu da život koji je danas tu nije izvestan sutra, kada dobijete zadatak od pretpostavljenog, ili kada se starate o roditeljima, vi ćete imati osećaj da možda to činite poslednji put - i onda sigurno nećete propustiti priliku da budete do kraja revnosni i prema poslodavcu i

prema roditeljima. Zbog toga kažem da ćete, ukoliko imate na umu smrt, istovremeno ispuniti dužnosti svog posla kao i porodičnu dužnost.

U svakom slučaju, kada zaboravite na smrt vi postajete nepažljivi i u svemu neobazrivi. Tada može da vam se desi da nekom kažete nešto uvredljivo i uletite u nepotrebnu prepirku. Možete se suprotstaviti nečemu preko čega biste s lakoćom mogli i da pređete, i tako upadnete u svađu.

Ili ćete možete lutati po mestima gde nemate šta da tražite pa ćete se, ne kloneći se gomile, slučajno sudariti sa nekim klipanom i tako upasti u neočekivanu gužvu. Možete izgubiti život, izneti svog poslodavca na loš glas, doneti nevolje svojim roditeljima i potomcima.

Svi ovi problemi proizilaze iz nepažnje, onda kada zaboravite da sve vreme držite smrt na umu.

Kada vam je smrt stalno na umu, dok govorite i dok odgovarate drugima, kao ratnik po zanimanju vi razumete težinu i značaj svake izgovorene reči, i ne upuštate se u uzaludne prepirke. Naravno da nećete odlaziti na sumnjiva mesta čak i ako vas ljudi tamo pozivaju i zato je mogućnost da se nađete u neočekivanom i neprijatnom položaju za vas isključena. Zato tvrdim da ćete, ukoliko imate smrt na umu, izbeći bezbroj zala i nedaća.

Ljudi svih društvenih slojeva, viših ili nižih, neprekidno se prejedaju, previše piju, prepuštaju se prekomernim uživanjima, samo zato što zaboravljaju na smrt. To opterećuje njihove unutrašnje organe, tako da neki umiru veoma mladi, dok drugi oboljevaju ili postaju invalidi.

Kada vam je smrt stalno na umu, čak i kada ste mladi i zdravi, vi već znate kako da vodite računa o sebi. Tada se umereno hranite i pijete, izbegavate zavisnost od seksa i ponašate se mudro. Usled toga ste fizički krepki. Pošto ste zdravi, živećete dugo.

Međutim, ako polazite od pretpostavke da ćete dugo ostati na ovom svetu, javljaju vam se različite želje i vi postajete gramzivi. Želite ono što drugi imaju, vezujete se za sopstvene posede razvijajući narav računčizije.

Kada vam je smrt stalno na umu, samim tim i gramzivost prirodno slabi i, srazmerno tome, ne dolazi do pojave grabežljivosti i pohlepnih poriva. Zato kažem da vam se karakter poboljšava.

Ipak, pitanje je, kako imati smrt na umu?

Monaškoj disciplini možda i pristoji mirno sedenje sve vreme i iščekivanje smrti dvadeset četiri časa dnevno, kao što je slučaj sa monahom Šinkaijem o kome je Jošida No Kenko pisao u svom delu „Tsurezuregusa”, ali to ne odgovara ciljevima ratničkog treninga. Ako se suočite sa smrću na taj način, vi ćete zapostaviti odanost prema poslodavcu i porodične dužnosti prema roditeljima, a vaše profesionalne ratničke veštine će se razviti u pogrešnom pravcu. Takav pristup, dakle, neće biti ni od kakve pomoći.

Ideja je da i danju i noću izvršavate svoje javne i privatne obaveze, a da pritom, kad god imate makar malo slobodnog vremena i kada vam um nije zaokupljen drugim stvarima, mislite na smrt, pazeći da je ne smetnete s uma. Priča se da je veliki junak Kusunoki Masašige,

obučavajući svoga sina Masajukija, govorio: „Uvek budi spreman na mogućnost smrti”.

Ovo treba da razumeju vitezovi-početnici.

Obrazovanje

RATNICI SU po položaju u društvu iznad ostale tri kaste, te im tako njihovo zvanje nalaže da budu upravitelji, pa zato moraju da uče i steknu široko razumevanje kako bi shvatili načela na osnovu kojih se dešavaju stvari.

Ali, isto tako, tokom ratova ratnici počinju da učestvuju u borbama već u uzrastu od petnaest ili šesnaest godina, obavljajući svoju dužnost kao vitezovi, tako da vežbaju borilačke veštine već od dvanaeste ili trinaeste godine. Zato nemaju vremena za učenje, pa ostaju nepismeni.

Za vreme građanskih ratova nije bilo nijednog ratnika koji bi bio u stanju čak i da pronade neku reč u rečniku. Tada to i nije bilo neophodno, a razlog za to nije bio njihova nemarnost ili to što im roditelji nisu pružali dobar odgoj, nego to što je njihov neposredni zadatak bio da se usredsrede na vojne veštine.

Što se tiče ratnika rođenih u naše mirnodopsko doba, ne bih rekao da odobravam zanemarivanje ratnih veština,

no budući da ne žive u svetu u kome neizostavno moraju da idu u borbu u dobu od petnaest ili šesnaest godina, smatram da bi takođe trebalo da uče čitanje, pisanje i klasičnu književnost, i to već u uzrastu od sedam ili osam godina. Potom, tek kad napune petnaest ili šesnaest godina, valja da dobiju poduku u streljaštvu, jahanju i ostalim vojnim veštinama. To treba da bude osnovni cilj obrazovanja dece ratnika u mirnim vremenima.

Nepismenost ratnika u vreme stalnih ratovanja ima opravdanja. U doba mira nema opravdanog razloga da ratnici budu nepismeni. Decu ne treba kriviti za to; radi se samo o nemaru i neodgovornosti roditelja. Konačno, to je zato što roditelji ne znaju šta znači ispravno voleti svoju decu.

Porodične dužnosti

ZA RATNIKE je od suštinske važnosti da se valjano brinu o roditeljima. Ljudi koji ne vode računa o svojim roditeljima nisu dobri, čak i ako su izuzetno razboriti, rečiti i zgodni.

Objasniću vam. Na putu ratnika, suština je da se sve radi počev od korena pa prema granama. Ako ne shvatate